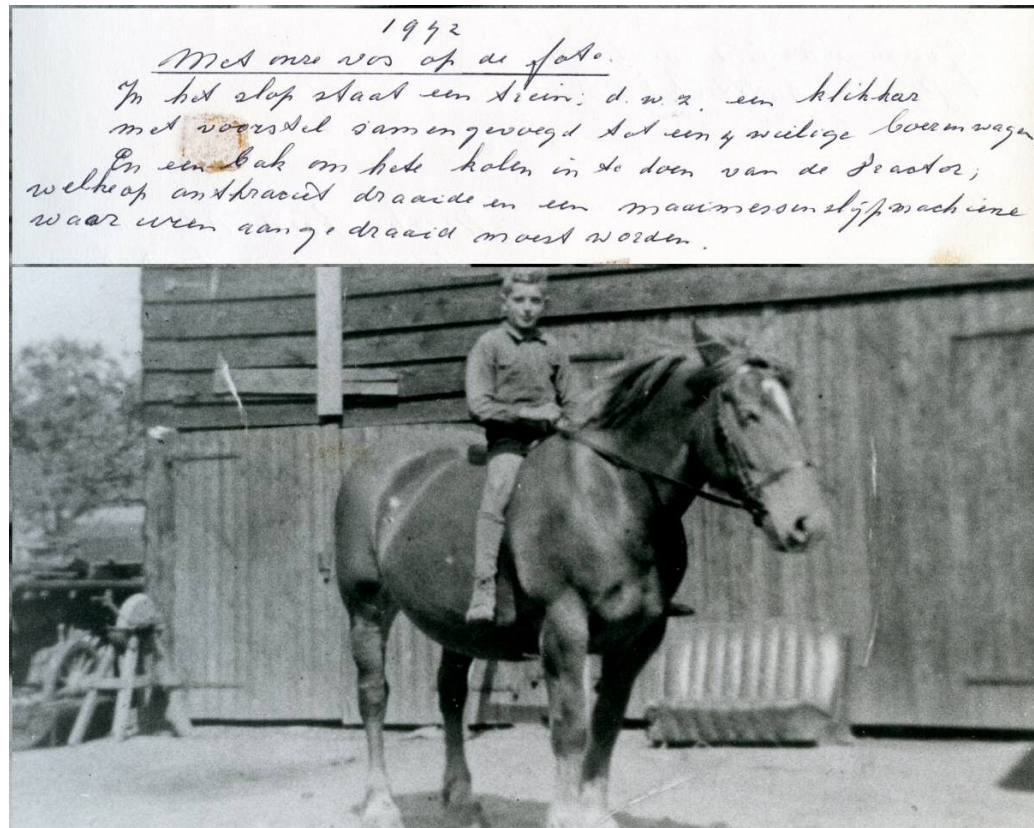

Oorlogsherinneringen door Pau van Bezooijen

September 1984

Geachte lezer,

1. Wanneer men, Na ruim 30 jaar nog spreekt over de grote stormvloed van 1953, zodra dit bij mij in herinnering wordt gebracht dan hoor ik nog het gebulder van de wind en dan zie ik voor ogen de onmetelijke watermassa 's morgens vroeg om vier uur staande aan de haven en dan hoor ik nog de scheepshoorn waarmee wij die nacht werden gewekt door Arie van Bezooijen (broer van opa Bas 1895-1963).

En zo is het ook wanneer men spreekt over de oorlog '40 - '45.

Dan hoor en dan zie en dan beleef ik nog in gedachten al de facetten die ik gehoord en gezien heb als jongen van tien tot vijftien jaar. Ik wil beginnen met neer te schrijven dat de vrijheid een duur verkregen goed is en een kostelijk bezit. Al degenen die hun vrijheid ontnomen of ontnomen is geweest, deze alleen zullen het boven vermelde beamen en onderstrepen. Dit schrijven zal niet een algehele bevrijdings geschiedenis van West Brabant of Klundert worden. Het zal alleen maar weergeven hoe een schooljongen de oorlog beleefde en ook de bevrijding uiteraard.

2.'s Morgens vroeg om 6 uur, 10 mei 1940 werd ik gewekt door een vreemd geluid. Het leek wel het dreunen van een naderend onweer, maar het waren zo bleek later, vliegtuigen. Ik naar beneden, moeder was al druk in de weer en vader was net terug van het melken. Ze keken allebei bezorgd, moeder had al horen zeggen dat de mensen dachten dat het oefeningen waren, maar vader geloofde het niet. Hij als oud militair had dat dreunen in de oorlog 1914-1918 (als grenssoldaat) in België meer gehoord. Ik ging met hem mee naar buiten, we zagen boven de Moerdijkbrug vliegtuigen cirkelen van waar uit zwarte stippen zich losmaakten. Later bleek dat er bij de Moerdijkbrug al vroeg parachutisten van de Duitsers waren geland. De onrust sloeg door het groepje mensen heen die dit waarnamen. Want allen beseften wel dat we een onzekere toekomst tegemoet gingen. Dezelfde morgen nog kwam het bericht dat de polder onder water gezet zou worden en dat alle inwoners weg moesten, dus geëvacueerd. Ieder moest voor dat het avond werd vertrokken zijn. Hoe, dat was om het even, maar men moest voor het water weg, want de sluizen werden opengezet. Alles wat rijden kon werd vol geladen met het nodige en men vertrok. Fietsen, bakfietsen, melkwagentjes, paard en wagen en een hele auto. Er werden bureaus geïnstalleerd om de evacués te begeleiden en onder te brengen. Het ging richting Oudenbosch, Oud-Gastel en omstreken. Wij vertrokken met een landbouwwagen met een kleine tractor ervoor. Een oom met zijn gezin (5 kinderen) ging ook mee.

3. Wij reden met een volle wagen naar Oud-Gastel. De wegen waren vol met evacués. In Oud-Gastel gingen we naar een ver familielid van moeder die een boerderij hadden. Daar waren al meer vluchtelingen aangekomen. Vanwege het ruimtegebrek werd er met groepjes om beurten gegeten en sliepen allen op een grote open zolder op stro. Al die drukte vonden we prachtig en kregen al spoedig nieuwe vriendjes. Ze hadden ook een bokkenwagen met een echte grote bak ervoor en u begrijpt de oorlog was verre van ons. Wel zagen we van die grote laag vliegende machines met een groot kruis onder de vleugels maar die gingen verder. Ook hoorden we dat daar in de melkfabriek Franse soldaten zaten en dat deze fabriek gebombardeerd was en dat er bloedsporen aan de melkbussen zaten. Ook bommen op Roosendaal geworpen en hier een daar brand. Op de boerderij bakte men zelf in zo'n grote oven brood en we kregen karnemelksepap met boerenbloem (zemels) er in. Het brood smaakte heerlijk, maar de pap was meestal aangebrand of niet gaar. De eerste Duitse soldaat heb ik daar op die boerderij gezien. Hij kwam op de motorfiets met iemand van de Noordschans de sleutels halen van de sluizen die toen nog openstonden, om deze te sluiten en dicht te doen. De sluiswachter was bij ons en deze moest toen mee, wat schrok die man toen.

4. De Fransen zaten toen nog dichtbij, dus zonder gevaar was dit niet. Nederland had nog niet gecapituleerd. Na zo'n 3 weken mochten we weer naar huis. Het water was weer behoorlijk gezakt. De laagste gedeeltes van de polder hadden blank gestaan, zodat op de Schansweg bij Blokland en den Bakker zo'n halve meter water had gestaan. Ook was de weg van Noordschans naar de Tonnekreek niet begaanbaar. Op de terugreis zag ik voor het eerst ontzettend veel Duitse troepen, een leger van soldaten, te voet, vier man breed en tientallen kilometers lang, met daar tussen door paard en wagens en veel zwaar materiaal. Het trok van Zevenbergen, Standdaarbuiten, Oudenbosch richting België. Op Noordschans aangekomen maakten we voor het eerst kennis met de zogenaamde bezettingstroepen.

In mijn ogen waren het geen vechtjassen, maar vriendelijke jonge kerels die bezig waren aan de haven om telefoondraden op een grote rol te doen.

De radiowagen die ze daar bij zich hadden was een Hollandse militaire open bestelauto een Ford V8. Al spoedig ging het leven hier z'n gewone gang. De boeren gingen toen het land droog was, zaaien en poten. Het leek wel of de oorlog voorbij was.

5. Dat er in verschillende huizen nog een lege plaats was van een jongeman of vader, van wie men nog niets had vernomen, dat drong niet zo tot me door.

Men wist nog niets van S.B. en ook niets van D.N, zo waren er in de omtrek wel meer van wie men nog niets had vernomen. Alleen maar een angstig vermoeden, krijgsgevangenschap of erger? Ik geloof dat je als ouders eerst zoiets mee moet maken om te beseffen wat dit onzekere wachten zeggen wil. Na ongeveer 4 maanden zijn bovengenoemde personen teruggekeerd. De één gewond, de ander verwond tot oorlogsinvalides, Wat zal er toen in die gezinnen blijdschap zijn geweest.

Blijdschap bij menig moeder die haar gebed zag verhoord. Ik weet van nabij dat een moeder tijding had gekregen (Rode Kruis), een zoon gesneuveld! En ook deze moeder kreeg haar zoon gezond weer terug. Maar allen zijn niet teruggekeerd, nee er zijn er ook in Klundert van wie men nooit meer iets vernomen heeft. Het waren 2 marine soldaten. De tijden gingen verder en de algemene schaarste die er dreigde te ontstaan werd gekenmerkt doordat het bonnenstelsel werd ingevoerd. Het eerst waren die producten, die overzee kwamen aan de beurt; zoals alle specerijen, koffie, thee, tabak, pindakaas, pinda's, bananen, sinaasappelen enz. Daarna kwam benzine, olie, banden, fietsbanden. Ieder gezin kreeg door dit bonnenstelsel zo z'n (afgepast) deel.

6. Ook bij ons thuis gingen we het merken, alles op de bon. Ook boter, suiker en kleding. Wanneer je geen bon waarop stond waarvoor hij diende bij je had, dan werd er niet verkocht. U begrijpt wel dat de armoede bij menig gezin op de loer lag.

Ook ik als jongen moest weer te voet naar school, daar er geen fietsbanden waren.

Op klompen en onder deze was gelijmd of getimmerd rubber van de één of andere soort. Op school werd verplicht gesteld één uur per week Duitse les.

Ook zag men steeds meer fietsen op surrogaatbanden, banden die gemaakt waren van oude autobanden dus zonder lucht. Benzine en petroleum werden steeds schaarser. Alles was op toewijzing en men moest bewijzen, dat het dringend noodzakelijk was, want anders kreeg men niets. Bij ons thuis kreeg men voor het dorsen van graan een flinke hoeveelheid benzine toegewezen. Menige zieke werd met deze benzine naar het ziekenhuis gebracht welke onttrokken werd aan het bedrijf en voor betere doeleinden gebruikt. De bezetter kwam met zijn arbeidsinzet: jonge mannen werden verplicht om in hun fabrieken te gaan werken. Deed men dit niet, dan was men een saboteur en werd als men kon, opgepakt en in een concentratiekamp opgesloten.

7. Er zijn heel wat jonge mannen geweest die onderdoken. Zij gingen bij hun ouders weg en zochten een ander onderkomen, soms ver van huis. Ook deze jongens zijn niet allemaal teruggekomen, één een zekere J.d.B is ver van huis las oorlogsvrijwilliger in Nederlandse dienst gesneuveld. Ook deed de bezetter soms hier en daar 's nachts invallen waar vermoed werd dat er een onderduiker zat. Het was een verschrikkelijke tijd, jonge mannen als vee opgejaagd. Ik weet nog als de dag van gister dat er in Klundert en op Noordschans ook zo'n razzia gehouden werd. Het was een verraden zaak want precies waar ze sliepen werd een overval gepleegd. De meeste konden ontsnappen maar niet allemaal en werden weggevoerd. Ik zie het nog voor me hun vertrek; 's morgens om

ongeveer 9 uur met een autobus vanaf het marktplein en bewaakt door een politieagent. Tijdens hun gevangenschap werd het kamp (naar ik meen Amersfoort) gebombardeerd en één werd levensgevaarlijk gewond. Hij is genezen maar invalide gebleven. Ook kregen we in Klundert en op Noordschans wel eens inkwartiering van troepen die op doorreis of in rust waren. Iedere boerderij en ook woonhuizen werden verplicht om soldaten de nodige gastvrijheid te verlenen. Ik herinner me zo'n groep nog levendig en het zal 1941 geweest zijn. Hun veldkeuken stond bij ons en ze kookten zo overvloedig dat zelfs de bewoners er gedeeltelijk van mee aten. Ook hun feestvieren ging gepaard met het drinken van veel bier.

8. Hun dronkemans partijen werden steeds talrijker tot dat het uit de hand liep en ze de bewoners gingen lastig vallen. Iedere ingewijde weet nog wel dat ze Pita's een blauw ook sloegen tijdens die laatste partij. Hun aanvoerder beval de volgende morgen te vertrekken en zij zijn vertrokken; Ernst, Reynolds, Karel, Ledig enz. vertrokken om nooit meer terug te keren. Een rode kruis soldaat van hen vertelde in 1978 dat haast allen bij hun Fata Organisch lebensraumtocht omgekomen zijn. Deze soldaat was ingekwartierd bij Abr. van Dam en heeft met deze familie altijd briefcontact onderhouden tot nu toe. De keerzijde van de oorlog begon men te merken aan de vele vliegtuigen in de lucht. Toen het 1943 werd trokken er steeds meer en grotere formaties over. Ik hoor nog in gedachten het zware monotone gebrom van die vliegende forten. Nog zie ik de grote felle lichtbundels de hemel afzoeken om ze zo te vangen in hun kruislings gerichte stralen en ze te beschieten met hun luchtafweergeschut. Nog hoor ik boven dat gebrom het lichte gejang van de jachtvliegtuigen die voor de verdediging waren om hun grotere broers te beschermen. Deze grote drommen trokken de gehele nacht over, want ze gingen en kwamen ook weer terug. Zonder gevaar voor ons was dit niet. Op een nacht was er één vermoedelijk getroffen die naar beneden kwam na eerst zijn bommen gelost te hebben, (4 grote gaten in de grond met een diameter van 5 à 6 meter en plm. 4 m diep).

9. Twee vielen op de grote hil en twee op de Kwistgeldpolder. Na die lossing viel hij brandend Klundert binnen. Hij is gevallen Buitendijk Oost zo'n 150 meter van de dijk en 150 meter ten oosten van de boerderij van de familie de Vrij. Ik geloof dat er één bemanningslid het overleefd heeft en door de Duitsers is ingerekend bij de boerderij van Snijders. De oorlog maakte klein en groot hard. In 't najaar van 7 of 8 november 1943 waren er op een middag ook weer formaties bommenwerpers in de lucht, maar nu onbeschermd. Ze kwamen op de thuisreis en de jagers waren al vertrokken door benzinegebrek. De vervangende waren nog niet gearriveerd en dat zagen de Duitsers. Binnen een paar minuten zaten hun jagers vanaf Gilze Rijen er bij en toen begon 't gevecht. We zagen dat er machines in brand werden geschoten en dat de meeste van de bemanning er uit sprongen met hun parachutes. Uit deze formaties van zo'n 20 stuks kwamen er 2 brandend naar beneden. Na een korte tijd arriveerden de vervangende jagers en toen begon het gevecht tussen de jachtvliegtuigen onderling en werden de bommenwerpers met rust gelaten. De Duitsers werden wel verjaagd maar ik heb er geen naar beneden zien komen. Dit alles speelde af in een tijd binnen de tien minuten. De vliegsnelheid van die bommenwerpers zal ongeveer zo'n 300 km per uur geweest zijn. Wij hebben dit van uit een dekkingspositie gezien (een droge sloot) en zagen eerst witte vlekjes achter het vliegtuig van hun parachutes en daarna zwarte rook en vlammen.

10. Die grote vliegtuigen hadden een bemanning van 8 à 9 man. Ik denk dat hun vlieghoogte 3000 meter was. Wanneer de bemanning levend op de grond kwam werden ze meestal ingerekend door de Duitsers op een enkeling na die ontkomen kon. Ik weet nog goed dat ook voorjaar 1943 een jachtvliegtuig bij Moerdijk geraakt werd en genoodzaakt werd om een noodlanding te maken. Dit vliegtuig is gevallen Buitendijk West plm. 150 meter vanaf de dijk en zo'n 100 meter vanaf de boerderij van Kannekens. Ik heb zelf met andere jongens o.a. Izaak van Dam de propeller en munitie nog opgegraven daar de Duitsers bij het opruimen soms erg slordig waren. De piloot van deze jager was ongedeerd, hij landde met zijn parachute op de Buitengorzen, vijftig meter vanaf de dijk en plm. 100 meter vanaf het Vingerling. Nieuwsgierige burgers stonden hem op te wachten, hij deelde nog chocola en sigaretten uit, de Duitsers kwamen en namen hem mee. Deze soldaten verbleven in een houten barak bij het oude zwembad aan de dijk (nu jachthaven). Zij hadden daar een luchtwaarnemingspost en hebben daar al de oorlogsjaren gebivakkeerd. Hun hoofdverblijf was Noordschans 97. Onze bewoners hebben van hen geen last ondervonden. De oorlogsjaren gingen verder het was September 1943, een spertijd was ingesteld d.w.z. dat van 's avonds 8 uur tot 's morgens 6 uur niemand buiten mocht.

11. Een groep jongeren stond bij het woonhuis van Adriaansen (nu C. Vermeulen). Het was al schemerig toen onverwachts Duitse soldaten kwamen aangelopen in de bocht bij G. Confurius (Joh. Marcus), als mussen stoven we uiteen, de meesten over het erf van de boerderij van Bezooijen en langs de achterste schuur het bietenveld in. De één wat verder dan de ander, maar allen doken plat op de grond tussen de bieten. Tijdens deze wedren werd er geschoten maar niemand werd geraakt. Toen de soldaten bij het bietenveld kwamen konden ze niemand meer vinden en het werd al spoedig donker. Wie er in dat bietenveld lagen weet ik niet zo meer, wel weet ik dat van Bezooijen en C. en A. Blokland er bij waren. De laatste twee zijn voorzichtig midden in de nacht langs een grote omweg naar huis gegaan. We gaan nu schrijven 1944: overdag en 's nachts trokken overdag en 's nachts grote drommen vliegtuigen over en werden we er steeds maar aan herinnerd dat het oorlog was. Ook namen de verdedigingsactiviteiten toe. Gedeeltes van de polder waar men dacht dat er weleens vliegtuigen zouden kunnen landen, daar werden gelukkig boomstammen ingegraven, keurig geplaatst in formaat. Ook werd er in West Brabant sommige polders dras (onder water) gezet. Ook werden langs de wegen en dijken zgn. kazematten gemaakt. Dit waren kleine verdedigingswerken en schuilplaatsen voor auto's en zo. Ook werden schuttersputten gegraven in de bermgaten van 2 meter lang, 75 cm breed en 50 cm diep.

12. Onverwachts hoorden we in Juni 1944 dat de geallieerden een geslaagde landing vanuit zee in Frankrijk gemaakt hadden. Ieder leefde mee en dacht nu duurt het zo lang niet meer en zijn ze zo hier, maar de werkelijkheid was anders. De tegenstand van de Duitsers was groot, maar te keren waren ze niet. Bij ons in de buurt luisterde men naar radio Oranje en zodoende bleven allen goed op de hoogte van het gebeuren. Naar de radio luisteren was verboden en wee diegene die gesnapt werd. Men had in 1941 al de radio's in moeten leveren en niemand mocht er één in bezit hebben. De berichten, goed en minder goed wisselden zich af. Erg snel ging het in het begin niet. De geallieerden hadden hun handen vol. Ik herinner me nog een aanplakbiljet met een vrouwspersoon, half in 't water naast een boerderij. Onder dit opschrift stond te lezen "in 5 dagen is Duitsland niet verslagen".

Het vrouwspersoon sprak de woorden: het ga goed, het ga goed.

Van wat men op deze manier ten toon spreidde moest men begrijpen dat voor Nederland de grootste vijand wat er toen was. Men had zojuist de Wieringermeerpolder onder water gezet en aan de zee prijs gegeven. Begin September zagen we dat er meer troepen verplaatsingen waren vanuit het zuiden naar het noorden. Dit gebeurde veel 's nachts daar de geallieerde vliegtuigen op militaire voertuigen schoten.

13. Omstreeks deze tijd stond bij ons de oogst buiten op een grote graanschelf ofwel een hoop en dan ondergedekt met een zeil voor de regen. De dorsmachine werd er bij gereden en men wilde dit graan gaan dorsen. Maar toen men daar bezig was, opeens een paar vliegmachines en die vlogen een paar waarschuwing rondjes en doken toen op ons. Ieder rende voor zijn leven om dekking te zoeken in een nabij gelegen sloot.

Die vliegtuigen schoten express (denk ik) over ons heen want niemand werd geraakt. 's middags toen alles rustig was werd ondanks deze waarschuwing toch nog verder gewerkt. Van dit voorval heb ik twee dingen onthouden en wel dat een zekere Piet Broekmans bovenop zijn nieuwe klompen ging liggen, omdat hij ze wilde beschermen, zo zuinig was hij er op. Het andere voorval was een paard voor een wagen welke tijdens de waarschuwing op hol sloeg en op die wagen zat B. Leijten. Het was ook deze tijd dat de schepen in konvooi gingen varen en dat ze bestormd werden door patrouilleboten welke met luchtafweer kanonnen bewapend waren. Het is wel gebeurd dat zo'n konvooi juist voorbij Noordschans voer terwijl er jachtvliegtuigen verschenen. Het werd een groot vuurgevecht. Degene die buiten was maakte wel dat hij binnen kwam en dan wel het liefst in de kelder. We hoorden de neervallende scherven op de pannen rammelen. Na een kwartier hield het schieten op en waren de jagers vertrokken.

14. Het stonk buiten naar kruitdamp en het Hollands Diep was nog vol van rook van 't gevecht. Ook waren er een paar, dat in brand stonden en vond men later dek luiken die aangespoeld waren.

Toen ik in augustus 1944 in 't veld was met de paarden om nog wat werk te doen zag ik plotseling een groot vliegtuig zonder geluid naar beneden komen. Het schoot met grote snelheid, kort bij de waterkant zo het Hollands Diep in. Het kwam recht tegenover de boerderij van Sniijders. H. van de Meeberg, een tractor chauffeur had het ook gezien. Bij het creëren van een insteekhaven voor het industrieterrein heeft men de wrakstukken gevonden en die heb ik ook zelf gezien. Het leven ging verder, letterlijk en figuurlijk. Letterlijk hoorde men soms het front dreunen. De grote tankslag die bij Overloon heeft gewoed was bij oostenwind toen goed te horen. Het was bij een blauwe heldere lucht net het dreunen van een zwaar naderend onweer. Het was ook een groot voorval toen op zondag 17 september, grote laagvliegende bommenwerpers met op sleeptouw een zweefvliegtuig overgingen. Het moeten er zo'n 400 geweest zijn. Volgeladen met militairen met hun uitrusting tot zelfs jeeps en kanonnen toe. Het was een gigantisch schouwspel, jammer was dat deze grote luchtlanding een mislukking is geworden en aan duizenden het leven heeft gekost. Toen ze overkwamen zagen we opeens dat er een trekkabel los ging en die glider gedwongen werd om te dalen.

15. Hij kwam neer in de boerderij van fam. Knook aan de toen nog bestaande Korteweg. De geallieerden hebben zich overgegeven en hun uitrusting was voor de Duitsers waaronder een complete oorlogsjeep. Op de wegen werd het 's nachts steeds drukker van terugtrekkende troepen. Ook bij ons verbleef gedurig een andere groep die op de terugtocht was. Doordat de nachten niet genoeg gelegenheid boden, probeerde men het

ook overdag. Vooral bij mist of een bewolkte lucht was dit nog weleens te proberen, maar meestal liep dit slecht af en werd men ontdekt door een vliegtuig en van de weg geschoten. Op de Buitendijk van West naar Oost zijn verschillende auto's van de dijk geschoten. In Klundert schoot men zelfs de paarden vanuit de lucht dood in de straten. Op een keer kwamen 's middags plotseling twee Duitse Pigertanks op Noordschans en gingen naar de boerderij van de fam. Lodders. De tanks werden tegen de schuur geplaatst en ondergedekt met alles van wat men vinden kon. Toen men hiermee bezig was verschenen er jagers boven Klundert. Ik zag dit en dacht: wegwezen! Gelukkig dat die jager de tanks niet hebben ontdekt, want dan had het er op de Schans er anders uitgezien dan nu. Het front dreunde gestadig en men hoorde dat het dichterbij kwam. Soms rammelden de ramen in hun sponningen. Ook werd er van deze zijde geschoten naar het zuiden. Achter Klundert stond een zwaar geschut en die schoot bij tijd en wijle z'n zware granaten af.

16. Het waren van die grote zware kloppen, alles dreunde er van. Bij ons op Noordschans heeft ook nog zo'n zwaar stuk verstopt gestaan, maar dat heeft niet geschoten. Gelukkig dat ook dit de geallieerde vliegers niet gezien hebben, want zij namen toen juist de haven onder vuur waar nog al wat schepen in lagen. Deze aanval heeft aan twee mensen het leven gekost, de ene was een jongeman van Fessem geheten en de andere was Jan Segers, een oude schokkerman, welke in het ziekenhuis in Oudenbosch gestorven is. Tijdens deze beschieting heeft men nog getracht hem hulp te bieden maar het mocht niet meer baten. Twee hulpverleners L. van der Mierden en Ph. den Hollander wilden bij de schepen komen, maar moesten bij een hernieuwde aanval dekking zoeken in de gaten van de zojuist afgeworpen bommen. Ik heb van der Mierden en den Hollander terug zien komen, ze zaten geheel onder de modder maar gewond waren ze niet. Het was ook deze bewuste zondag dat men de koeien trachtte te stelen. Gedwongen Duitse militaire (Oekraïners en Armeniërs) hadden ze uit de weilanden gehaald en verzameld op de boerderij van de familie A. den Engelse. Gelukkig dat de meeste van tevoren al weggehaald waren bij de eerste tijding want anders had het er geen beest overgeschoten. 's Avonds werd het restant met veewagens afgevoerd. De week die nu volgde was de laatste week van Oktober en een week van spanning en onrust. De Duitsers vorderden alles wat maar rijden kon, paardenwagens, fietsen ja zelfs nam men kinderwagens mee. Ook ruilden zij hun magere afgetobde beesten voor verse boerenpaarden. De meeste boeren hadden hun paarden verstopt op plaatsen waar men ze niet verwachtte.

17. Ver weg in 't veld in een schaftkeet of een hok gemaakt van grote balen stro. Toch zijn er nog heel wat gevonden, daar de terugtrekkende troepen op 't laatst niet meer over de wegen maar dwars door de polders trokken alsof er geen vlieten of sloten meer waren. Vond men dan een paar paarden dan had men weer wat en hoefde dan niet meer te lopen. Ik heb ze wel gezien die heimatgangsters soms 50 of 60 jaar oud. Oudere mannen voor de tweede maal in hun leven aan het front. In hun jonge jaren de verschrikkelijke loopgraven oorlog van 1914-1918 overleefd te hebben en nu dit. Deze ongeregelde groepen waren restanten van verslagen legeronderdelen. Vandaar dat ze zo wanordelijk waren. Ongewassen, ongeschoren en onder de luizen. Alle Duitse soldaten zaten op het laatst onder de luizen en de burgers ook. Maar ook waren er nog geregeld geordende groepen, maar ook zij trokken richting Moerdijkbrug. Ook trok er over de dijken een paar groepen krijgsgevangenen bewaakt door Duitse soldaten. Ik herinner me nog een Poolse soldaat in Duitse dienst die had tegen vader gezegd "morgen ben ik weer terug", hij wilde deserteren en vader had hem burgerkleren beloofd, maar we hebben hem nooit meer gezien.

We sliepen al maanden op de vloer in de woonkamer en waren blij dat er blinden (vensters) in de binnenkant van de ramen zaten. Soms dachten we dat de ruiten het begaven. De laatste nacht in huis, het zal 30 oktober geweest zijn, toen hoorden we heel goed het afschieten van de granaten eerst het donkere zware gedreun en daarna het scherpe inslaan om en nabij Willemstad.

18. Ook zagen we in het oosten de gloeiende projectielen bij de Moerdijkbrug neerkomen en het afschieten bij Zevenbergschenhoek. De volgende morgen moesten we voor een paar koeien die op stal stonden buiten schoonmaken en tijdens dit werk hoorden we onverwachts de eerste granaat overkomen met een huilend geloei en kort daarop een grote knal. Hij ontplofte in de lucht aan de waterkant van het Hollands Diep.

Op dat moment voer daar een schip van de gebr. van Drimmelen uit Klundert met als schipper Bertus Blokland met nog ongeveer 5 passagiers.

Ook was daarbij Willem Adriaanse en kwamen per schip van uit Rotterdam.

Die boot werd onder vuur genomen maar kreeg geen voltreffer en bleef doorvaren tot voorbij de haven. Een eind verder liet men hem aan de wal aan de grond lopen en kreeg men zo de gelegenheid om door het water wadend aan land te komen.

Die boot is later bij Willemsdorp gebombardeerd en gezonken. Ik heb deze mensen nat zo langs de dijk naar Schans zien gaan. Het was ook deze morgen dat de eerste granaat aan de Schansweg viel en het eerste slachtoffer maakte, het was bij fam. de Gast.

Doordat er steeds meer granaten kwamen moesten we in de schuilkelder.

Wij hadden deze zo'n 80 meter van huis. Het was daar een hoger gedeelte en daar had vader met de buurman hem gegraven. Hij had een lengte van 10 meter, een breedte van 1½ meter en een diepte van 1.80 meter.

19. Twee in- en uitgangen, van boven afgedekt om granaatscherven en kogels buiten te houden en om het instorten te voorkomen was het alles gestut met zware staande en liggende balken. Op de dakbalken waren een paar ijzeren platen gelegd en daarop een grondlaag van 1.30 m hoog. Op deze schuilkelder was stro gelegd om het geheel te camoufleren en het leek wel alsof het een bieten- of aardappelhoop was.

Dus wij in die schuilkelder, het nodige eten en drinken werd gebracht in een daarnaast staand kippenhok, ook was daarin het toilet gecreëerd. De verlichting was een petroleum stallantaarn en ook was binnen nog wat dekens en kleding.

Ons gezin bestond uit 5 personen en dat van de buurman uit 6, voorts nog een neef Jan de Laat en zijn vrouw en dan nog een neef Jaap van Bezooijen.

Het totaal was 14 personen. Wij zaten langs de kant op geplaatste veilingkisten, we mochten alleen voor de hoogst noodzakelijke boodschap er uit. Altijd vlogen er granaten, het was ook wel eens angstaanjagend stil. Tijdens dit alles trokken er nog steeds Duitse soldaten met of zonder uitrusting over de dijk van west naar oost.

Eens zag ik op de dijk twee paarden met één berijder, hij haalde een ander die lopend was in en deze wilde ook op één van die paarden zitten maar wat dacht u, die ruiter ging er op een draf vandoor en liet de ander lopen hoewel deze nog wel getracht had om op dat ene dier te klimmen. De kameraadschap was ook bij hen ver te zoeken.

20. Vader ging als het rustig was iedere morgen het vee voeren, 2 verstopte paarden in een andere speciale gemaakte schuilplaats en wat koeien en jong vee.

Daardoor kwam hij iedere dag in ons huis en schuur en kon de zaak in ogenschouw nemen daar er altijd nog Duitsers bij ons waren want de éne groep ging na een dag of nacht en de andere kwam. Ook was er bij ons een radiopost gevestigd met zend- en luisterapparaat en vader hoorde dan van hen hoe dat het er bij stond.

In het begin zeiden ze; we hebben hier in de buurt nog 30 tanks, een paar dagen later waren het er nog 11 en nog een dag later 4 stuks. Op een keer namen de jachtvliegtuigen het huis en schuur van R.B. onder vuur. Daar was een Rode Kruispost gevestigd er waren daar nogal wat activiteiten en had men dit opgemerkt. Tussen de beschietingen door werd er nog een paard met wat vee uit de brandende schuur gehaald door A. van B. die daar kortbij in een schuilplaatsje zat. Dit was een brutaal stukje om, terwijl de jagers zich hergroepeerde voor de volgende aanval, zich in een brandende schuur te begeven voor het redden van dieren. Toen na de aanval vader buiten keek zag hij dat de boerderij van B. het mikpunt was geweest en in brand stond, bij ons stond alles nog overeind. Hij vertelde het met tranen in de ogen. Op een andere dag, vader was boven in de schuur om hooi af te gooien, toen was daar weer een luchtaanval, onverwachts. Het doel was nu een Duitse vrachtauto welke half in de garage van Degenaars stond.

GROETEN UIT NOORDSCHANS. *Het Vingerling, woning van Degenaars*

21. Het waren grote bommen, en viel in voortuin van het woonhuis en dit stortte geheel in en viel op die auto. Tijdens deze aanval en ook andere dan wiegde de schuilkelder alsof het een boot was. Die vliegtuigen bleven alsmaar rond en boven de Schans vliegen en daardoor dacht men straks of zo dadelijk nemen ze een ander doelwit, daar er bij ons nog steeds die radiopost gevestigd was. Er brak eigenlijk gezegd paniek uit en men wilde en ging ook naar buiten de polder in richting west. Ook anderen van Noordschans deden dit, ik ook mee. Ter hoogte van de boerderij van Kannekens kroop de één hier en de ander daar in sloot of greppel om nog wat dekking te zoeken voor granaten en zo. Ikzelf was met J. de Laat en zijn vrouw meegegaan. Wij hadden een eind verder weg ons verborgen in een rietsloot maar, daar zaten ook Duitse soldaten die met een mitrailleur op vliegtuigen schoten. Die op hun beurt laagvliegend hun belagers zochten en afvurend zo overkwamen. Ik kan u wel verzekeren dat, wanneer zo'n machine overdaverde je zoveel dekking zocht dat je haast verdronk. Na een paar uur toen het wat stiller was geworden zei ik tegen J. de Laat dat ik terugging mijn ouders zoeken. Zij gingen niet mee, ik ging alleen maar vond mijn ouders niet.

Toch ben ik teruggegaan daar ik dacht dat het altijd in de schuilkelder toch nog heel wat veiliger was dan om tussen schietende militairen te zitten. De weg terug was moeilijk, men vraagt wel om bewaring aan God maar moet toch zelf de weg gaan.

22. Eenzaam, helemaal nat 14 jaar oud en met in de verte het gedreun van kanonnen die hun granaten afschoten. Wanneer dan het gejang van zo'n projectiel werd gehoord dan snel dekking gezocht (plat) om na de ontploffing gauw verder te gaan.

Dan worden de gedachten vermenigvuldigd en denk je nooit meer thuis te komen, al lopend en dekking zoekend toch aangekomen bij de schuilkelder en daar ik dacht de eerste te zijn van onze groep was ik de laatste want allen waren al terug.

Spoedig natte kleren zoveel mogelijk uit en droge aan en wat voelde ik me toen gelukkig om weer bij elkaar te zijn al is het dan ook als een mol in de grond. Er was in de schuur bij L.V. een Duitse post gevestigd die doden identificeerde. Dit moet wel een luguber gezicht zijn geweest om tanks met daarop doden geladen te zien gaan.

Ik zelf heb het niet gezien maar Cor Vermeulen heeft het me verteld, ook zei hij dat op de boerderij van B. een Duitse soldaat door een granaat gedood werd terwijl hij daar het vee voerde. De burgers van de Noordschans hadden zich overal verborgen.

Ze zaten zelfs in de stenen keet en ook onder de grote loods van Degenars, ook zaten daar Amerikaanse soldaten die bewaakt werden bij het oude zwembad, zich verbergende in de verdedigingswerken die van de Duitse wachtpost daar waren.

De Amerikanen zijn gebleven in hun verborgen plaats en de Duitsers zijn op het laatst gevlucht. Wanneer 's nachts een hoogst noodzakelijke boodschap gedaan moest worden en men dan naar buiten keek dan stond zo leek het alles in brand.

23. Ook Klundert brandde als een fakkel, in brand geschoten met Fosfor granaten door de Duitsers. Deze Duitsers hadden hun kanonnen staan buiten Klundert op de boerderij o.a. bij J.de L. en bij gebr.L. Buitendijk Oost. Zelf heb ik later de door hen nagelaten trotyl zakjes en zakjes met brandplaatjes nog gezien.

Ja, Klundert brandde en is verbrand tijdens deze dagen. Het was zondagmiddag (5 november?) toen de eerste Canadese soldaat onverwacht verscheen.

Hij was de kreek bij het sas achter Noordschans 16/22 overgekomen en vroeg aan de inwoners of dat er nog Duitse soldaten waren, hij had een revolver schootsklaar in zijn handen. De Duitsers waren vertrokken na dat ze eerst de brug bij den Engelse hadden laten springen en ook de heul bij Bas den Hollander in de Groeneweg.

Ook was de schoorsteen van de melkfabriek de lucht ingegaan.

Zo onverwacht als deze militair kwam zo plotseling was hij ook weer vertrokken.

De laatste oorlogsnacht brak aan en tijdens deze nacht werd er hevig geschoten met granaten. Veel burgers raakten gewond, sommigen dodelijk, 2 doden Kees Vroegop Pzn en Michiel Hoppenbrouwers.

Er moest om hulp gegaan worden voor deze gewonden. Twee vrijwilligers zijn gegaan, het waren Aart van Bezooijen, Arie den ???? en een evacu  uit Zeeland.

Deze jongens gingen en stotten bij het landbouwhuis op de eerste geallieerde post.

Hoe ver die jongens zijn gegaan weet ik niet maar wel weet ik dat er hulp met hen mee teruggekomen is. Deze nacht was voor ons de laatste in de schuilkelder, maar het was ook de zwaarste vanwege het granaatvuur. Ook klapte zo dichtbij een granaat uit elkaar zodat de lantaarn door de luchtdruk ontplofte en de kruitdamp geroken werd.

24. Toen het licht werd waren we echt bevrijd, maar wat zag het er alles verwoest uit. In de morgen ben ik met vader mee naar de haven gegaan, de Amerikaanse militairen waren ook inmiddels bevrijd en men was druk bezig met het lossen van een munitieschip dat in de haven was gekomen de laatste dagen.

Het mag wel een wonder heten dat dit schip niet getroffen is door een granaat of zo.

Als dit gebeurd was dan was Noordschans wel geheel ondersteboven gegaan.

Men bracht alles op een weiland aan de Schansweg. Later ben ik nog vele malen bij die hoop geweest en van alles kon men er vinden. Pantservuisten, mortieren, handgranaten, mijnen, alles was voorradig. Gelukkig heeft men het niet meer kunnen gebruiken en is het later vernietigd. Wat zag alles er vreselijk geschonden uit.

De boerderij van R.Backer was afgebrand. De landbouwschuur van J.den Bakker ingestort door een bominslag, daar zaten toen nog levende koeien onder en zijn later afgemaakt.

Het huis van Daniël Konings in elkaar, het woonhuis van de fam. Degenars omver en vele huizen waren zo getroffen dat je door de gaten er dwars door heen keek. De pannen waren gedeeltelijk van het dak en de ruiten waren er overal uit en kapot.

En er was geen glas, wat was het een toestand. Maar het ergste van alles was dat er doden waren, op Noordschans waren het er vijf en in Klundert naar ik meen zo'n 100.

De laatste 2 doden waren Wim van Soerland getroffen achter huisnummer 42 op 21 november en Rombout van Eekelen (42 jaar) getroffen op 22 november in de Kerkweg tijdens koeien drijven, nadat we bevrijd waren.

25. Een paard van ons moest met de kar hout vervoeren van houthandel Degenars naar de kapotte brug bij den Engelse, het werd daar overgeladen om dan naar Klundert gebracht te worden om gebruikt te worden voor het maken van doodskisten.

Dinsdagmorgen 7 november werd besloten om naar betere en rustige oorden te vertrekken. Al het nodige werd op een boerenwagen geladen, wat waren we gelukkig dat we onze paarden nog hadden, ze waren wel doof en schrikachtig maar niet verwond. Het was een wonder dat ze nog leefden daar de deuren waarachter ze stonden grote gaten vertoonden van granaatscherven. Zo reden we weg, de oude mensen op de wagen met hun spullen en wij erachter. Ook hing achter de grote wagen een klein wagentje met daarop vastgebonden een varken. Hij had de oorlog overleefd en moest ook mee.

Zo zijn we op reis gegaan, via Buitendijk Oost, Molenweg, Klundert, Boerendijk, Fijnaart, Appelaarseweg, Stampersgat naar Oud-Gastel. Wat zag het er uit, alles was verwoest en kapot. Niet alleen de huizen en gebouwen, maar ook de bruggen en de wegen.

De gaten waren provisorisch wel gedicht maar wat zag het er uit. Lantaarnpalen ondersteboven, draden langs de wegen en ook zag je hier en daar een klein houten kruisje met een helm er op ten teken dat daar een soldaat begraven was. De chaos die je zag is niet te beschrijven, dit moet je gezien hebben om te weten hoe groot die was.

26. Als vluchteling aangekomen in Oud-Gastel op de boerderij waar wij in 1940 vertoefd hadden. Het fijnst voor ons was dat we welkom waren bij allen die we daar ontmoet hebben. U moet weten dat er over de Mark geen bombardementen hadden plaats gevonden, dus was alles nog heel. Maar wel was er in Stampersgat veel kapot en verwoest. We werden vriendelijk ontvangen en kregen een voor ons toen een fijne warme maaltijd en een warm bed. Wat was dat heerlijk, we waren in geen zeven dagen uit de kleren geweest en ook geen warme maaltijd gehad.

En nu die rust, om na vijf dagen als mollen in de grond geleefd te hebben en geen granaatgejank meer te horen, te mogen slapen in een echt warm bed.

Wat was die overgang groot. Onze koeien en nog wat jongvee waren op de Noordschans gebleven en werden daar gevoerd en gemolken door anderen die gebleven waren.

Vader ging af en toe op de fiets met surrogaatbanden (massief rubber) naar Klundert toe om te zien hoe dat zijn vee het maakte. Toen wij tot rust waren gekomen en de frontsector ook rustig was zijn we na een verblijf van een dag of tien weer naar Noordschans gegaan. Ons eigen huis was toen bewoond door Canadese militairen en zodoende was daar voor ons geen ruimte meer. Wij zijn toen in het woonhuis van fam. den Hoed getrokken tegenover de melkfabriek. Maar daar de vijand zich geslagen maar nog niet verslagen was, was de rust van korte duur.

We waren nog maar een paar dagen op Noordschans toen de eerste Duitse granaten vielen, dus was het weer de kelder of wel de schuilkelder in, waardoor Wim van Soerland dodelijk en zijn broertje Gerard zwaar getroffen werden (21 november 1944).

27. Toen we een poosje in de kelder zaten kwam vader verschrikt binnen. Hij was met de fiets met mijn broertje achterop en tijdens dit ritje viel er juist een granaat kort bij hem. De scherven en de modder vlogen over hen heen en werden niet geraakt. Ik denk dat er met deze beschieting zo'n tien zware granaten gevallen zijn. Ze veroorzaakten grote gaten in de grond met een doorsnee van ongeveer 2m en 1m diep. Na enkele dagen weer een beschieting. De andere dag kwam de tijding dat hallen weg moesten. Ook het vee, dus niets mocht blijven. Toen zijn we weer naar Oud-Gastel vertrokken en nu met alles, ook het vee lopend daar er geen veewagens waren. Het vee was daar dan wel, maar er was niet voldoende voedsel voor hen dus moest daarvoor gezorgd worden. Het voer werd dan met de paarden in Klundert gehaald. Wij hadden eerst de wagen vol met bieten en daarna het hooi, zodat we dan een dubbele vracht hadden. Hoewel ik erg beangst was voor granaatbeschietingen ben ikzelf verschillende malen meegeweest. Veilig was het in het geheel West-Brabant niet, daar de Duitsers V2 bommen afschoten richting Antwerpen, om daar de haven te treffen. Deze V1's vlogen laag over met een stotterend geluid en wanneer deze zwaar stotterende raketmotor ophield kwam hij naar beneden om dan op de grond uit elkaar te barsten een krater achterlatend, met een diameter van 10 en 5meter diep.

28. Dikwijls 's nachts de adem ingehouden wanneer het dakraam klepperde van het zware gebrom, wetend dat hij kon stoppen. Deze vliegende bommen werden ook door de luchtafweer van de geallieerden onder vuur genomen. Wanneer zo'n bom geraakt werd plofte hij uit elkaar of hij kwam naar beneden. Op 50 meter afstand van ons was zo'n luchtafweerpost. Als het donker was schoot men met lichtspoorruitie en wij zagen zodoende hoe de kogels er onderdoor, of overheen of raak waren. Ik heb de laatste Duitse jachtvliegtuigen gezien 1 januari 1945. 's Morgens toen wij uit de kerk kwamen zagen we ze gaan, zo'n 10 stuks en zeer laag over de huizen heen wippend. Toen het lente werd kwamen de werkzaamheden op het veld en zijn we naar Klundert getrokken. Op de Schansweg bij familie Hellemans trokken we in. Een kleine tractor was ook van Noordschans gehaald en gerepareerd. Hoewel er soms nog wel granaten vielen werd er desondanks toch gemaaid, tarwe en gerst bijvoorbeeld. Alle velden zijn niet ingezaaid en lagen het kortst bij het Hollands Diep. Toch was de oorlog nog niet voorbij en kwamen de Duitsers 's nachts over. Het zal eind maart geweest zijn dat toen bij zo'n nachtelijke overtocht er op de Noordschans nog één werd doodgeschoten van zo'n groepje van een 4 of 5 man. Dit gebeurde aan de haven bij het waaghuisje, vanuit de woning van nr. 113, dit deden Hollandse militairen die toen de wacht hadden. Het einde van de oorlog naderde daar dit te merken was aan veel dingen zoals, geen V1's en geen beschietingen meer.

29. De Canadezen waren vertrokken en er kwamen Hollanders en Belgen voor in de plaats. Toch kwam de capitulatie nog onverwachts. Ik denk dat de meeste bewoners begin juni weer in hun eigen huis woonden. Tenminste voor zover dit mogelijk was. De vreugde bij de thuiskomst was groot en veel moest er geïmproviseerd worden, als er geen stoel was dan maar een kist en als er geen ledikant was dan maar op de grond. Hef feest van de bevrijding werd gevierd tussen de puinhopen en wel een week lang. Poorten en bruggen werden voorzien van grote erebogen en muziekvereniging Determinato was iedere avond present. Er werden verschillende bevrijdingsliedjes geïmproviseerd van veldslagen en overwinningen. één liedje dat verhaalde de bevrijding van Klundert het werd door 4 meisjes tweestemmig gezongen in de houtzagerij van de Nachtegaal of wel Sprij. Het maakte op mij een grote indruk en zal trachten het op te sporen: Begon op een zondagmorgen enz.

30.Naschrift:

Als inwoner van Noordschans heb ik getracht weer te geven wat ik meemaakte in die bange oorlogsjaren.

Ik heb alleen weergegeven wat op mij een grote indruk maakte en weet dat ik nog veel niet verhaald heb! Ook werd bij mij een groot beest wakker gemaakt toen bekend werd de oorlogsmisdaden, welke door hen bedreven waren en ik wenste wel dat al wat Duits was van de aardbodem geveegd diende te worden. Maar toen ik zelf als militair 6 jaar later in Duitsland vertoefde en zag en hoorde de eenvoudige bevolking, toen was ik blij dat ik over hen geen rechter geweest was. Want ik zag en bemerkte dat zij bedrogen waren geworden door hun narcistische leiders en nu de gevolgen daarvan droegen. Alles was in puin en overal rouw.

Laten we hopen dat de tweede wereldoorlog een les is geweest voor ons allen en dat we nooit vergeten zullen dat onze vrijheid duur betaald is geworden.

Maar dat wij, met z'n allen met waakzaamheid blijven verdragen,! **de VREDE!**

September 1984 Pau van Bezooijen

Een herinnering aan het verleden.

A large, stylized handwritten signature in black ink, appearing to read 'Pau van Bezooijen'.